

ლიტერატურა და ლიტერატურის თეორია Literature and Literary Theory

მონომითი ჰერმან მელვილის რომანში „მოზი დიკი“ ანუ „თეთრი ვეშაპი“

ედუარდ ციკოლია

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ქუთაისი, საქართველო

e-mail: educikolia1990@gmail.com

<https://doi.org/10.52340/lac.2025.34.12>

SJIF 2024: 8.268

სტატიაში განხილულია ჯოზეფ კემპბელის გმირის მოგზაურობის მოდელის მხატვრული ხორცშესხმის თავისებურებანი ჰერმან მელვილის რომანში მოზი დიკი ანუ თეთრი ვეშაპი. კემპბელის ნაშრომი გმირი ათასი სახით (1949) ავითარებს მონომითის (Monomyth) კონცეფციას, რომლის მიხედვითაც სხვადასხვა კულტურის მითოლოგიური ნარატივები დაყვანილია ერთიან არქეტიპულ სტრუქტურაზე. მონომითის ფუნდამენტური ეტაპები — გამგზავრება, განსაცდელი და დაბრუნება — ეფუძნება კარლ გუსტავ იუნგის ფსიქიკის მთლიანობის კონცეფციას, სადაც პიროვნული განვითარება გულისხმობს განშორებას, დაპირისპირებასა და შემდგომ ინტეგრაციას. როდესაც ინდივიდის ძველი წარმოდგენები, ემოციური შაბლონები და ღირებულებები აღარ შეესაბამება ახალ გამოცდილებას, „მოწოდება თავგადასავლისკენ“ გარდაუვალ საჭიროებად იქცევა და არა არჩევნად. ამგვარი გადასვლის მნიშვნელობა განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ამერიკულ ტრანსცენდენტალიზმში, რომლის ერთ-ერთი მთავარი პრინციპია „მე“-ს შეცნობისა და საღი აზროვნების აუცილებლობა. ჰერმან მელვილის რომანში მოზი დიკი ანუ თეთრი ვეშაპი კაპიტან აქაბის ფიგურა მკვეთრად წარმოაჩენს გონებასა და ვნებას შორის დაპირისპირებას: გადარჩენა და სწორი მოქმედება დამოკიდებულია ფაქტების რაციონალურ შეფასებაზე, მოვლენების გაანალიზებაზე, განსხვავებული პოზიციების მოსმენასა და შესაძლო რისკების წინასწარ გათვლაზე. ისმაილი კი, რომანის დასაწყისიდან ბოლო ეპიზოდამდე, გადის საკუთარი პიროვნებისა და სამყაროს შეცნობის ურთულეს გზას. მოზი დიკი ორგანულად აერთიანებს ინდივიდუალურობის ფსიქოლოგიურ დინამიკას, ამერიკული ტრანსცენდენტალიზმის ფილოსოფიას და მონომითის არქეტიპულ სტრუქტურას, რითაც ავტორი ქმნის ღრმა ფილოსოფიური თხრობის სტრუქტურას.

საკვანძო სიტყვები: მონომითი, არქეტიპი, ინდივიდუალობა, გმირი.

კარლ გუსტავ იუნგი, შვეიცარიელი ფსიქიატრი და ანალიტიკური ფსიქოლოგიის ფუძემდებელი, ცნობილია, როგორც ერთ-ერთი ყველაზე გავლენიანი ფიგურა

თანამედროვე ფსიქოლოგიაში. იუნგის ერთ-ერთი საკვანძო კონცეპტია კოლექტიური არაცნობიერი, ანუ გონების ფენომენი, რომელიც ინდივიდუალურ გამოცდილებას აღმატება და ადამიანთა ფსიქიკის უნივერსალურ, მემკვიდრეობით სტრუქტურებს ეხება. იუნგის მიხედვით, არაცნობიერი არ შემოიფარგლება მხოლოდ ინდივიდუალური გამოცდილებით. ფსიქიკის ამ შრეში, რომელსაც კოლექტიური არაცნობიერი ჰქვია, დაცულია მთელი კაცობრიობის გამოცდილება, ინსტინქტები და სიმბოლოები, რომლებიც თაობიდან თაობამდე გადმოიცემა.

კარლ გუსტავ იუნგის ანალიტიკურ ფსიქოლოგიაში არქეტიპი „მე“ (The Self) წარმოადგენს არა უბრალოდ ცალკეულ ფსიქიკურ კომპონენტს, არამედ პიროვნების ცენტრალურ, მთლიან, ტრანსცენდენტულ არქეტიპს, ყველა სხვა არქეტიპული ელემენტის სინთეზს. იუნგი მას უწოდებს "psychic totality" (Jung, 1957: 141) — ფსიქიკის მთლიანობას, რომელიც აერთიანებს ცნობიერსა და არაცნობიერს. „მე“ არის ერთეული, რომელიც აღმატებულია ცნობიერ ეგოზე; იგი მოიცავს როგორც ეგოს, ისე არაცნობიერს და წარმოადგენს ფსიქიკის მთლიანობას: "I have elected to call it the "self," by which I understand a psychic totality and at the same time a center, neither of which coincides with the ego but includes it, just as a larger circle encloses a smaller one" (Jung, 1957: 141).

„მე“ არ არის მხოლოდ ის, რასაც ადამიანი ფიქრობს, რომ არის, არამედ შინაგანი ორბიტაა, რომლის გარშემოც სხვა მენტალური პროცესები ბრუნავენ. „მე“-ს არქეტიპი მჭიდროდ არის დაკავშირებული ინდივიდუაციის კონცეფციასთან — "The goal of the individuation process is the synthesis of the self" (Jung, 1957: 160). ეს არის ფსიქოლოგიური და სულიერი პროცესი, რომლის მიზანიც პიროვნების შინაგანი მთლიანობის მიღწევაა. მისი მიზანი არა სრულყოფილება, არამედ მუდმივი განვითარებაა. „მე“ განისაზღვრება, როგორც ცოცხალი პროცესი, რომელიც მოითხოვს შერიგებას დაპირისპირებულ პოლუსებს შორის.

ამერიკული ტრანსცენდენტალისტების ერთ-ერთი ამოსავალი წერტილიც საკუთარი თავის, „მე“-ს შეცნობა იყო. რომანტიკული მსოფლმხედველობის ერთ-ერთი უმთავრესი ძირითად საკითხი „სალი აზრის“ მნიშვნელობის ხაზგასმა იყო. ჰერმან მელვილი, როგორც ამერიკული ტრანსცენდენტალური ლიტერატურის წარმომადგენელი, რომანში *მოზი დიკი ანუ თეთრი ვეშაპი*, კაპიტან აქაბის სახით გვიჩვენებს, რომ სწორად ცხოვრებისათვის და გადარჩენისათვის ადამიანისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა საღად აზროვნებას, ფაქტებისა და მოვლენების გადაფასებას, სხვისი აზრის მოსმენასა და გათვალისწინებას, მოსალოდნელი რისკების რაციონალურად შეფასებას ენიჭება. ამ თეორიის მიხედვით, „მე“ და ბუნება მუდმივ ჰარმონიაში არიან. მელვილი აქაბის პერსონაჟით ერთგვარად ეწინააღმდეგება ემერსონსა და სხვა რომანტიკოსებს, რომელთაც სჯეროდათ, რომ ადამიანს ბუნების ხმა ესმის. ემერსონის ამ ოპტიმისტურ განწყობილებას აქაბი არ იზიარებს. მას არათუ ესმის ბუნების, არამედ მის ძალებშიც შეაქვს ეჭვი და გაშმაგებული ცდილობს საკუთარი ძალების დემონსტრირებას. აქაბის საბედისწერო შეცდომა ბუნებასთან არასწორი დამოკიდებულებაა, მას არ ესმის, რომ ბუნება არასოდეს იღებს ადამიანის წინააღმდეგობას.

პიროვნული ინდივიდუაციის სირთულე და ეტაპები, რომელსაც გმირი გამოივლის, კარგად არის აღწერილი ჯოზეფ კემპბელის კვლევაში *გმირი ათასი სახით* (*The Hero with a Thousand Faces*, 1949). ეს ნაშრომი მითოლოგიისა და ლიტერატურის ურთიერთმიმართების სიღრმეების გამოსაკვლევად მნიშვნელოვანი გზამკვლევაა.

ავტორი ავითარებს უნივერსალურ თეორიას, რომლის მიხედვითაც მსოფლიოს მრავალფეროვანი მითები შესაძლებელია დაიყვანოს ერთიან, არქეტიპულ ნარატიულ სტრუქტურამდე, იგივე მონომითამდე. კემპბელი, სხვადასხვა ეპოქებისა და კულტურების მითოლოგიურ და რელიგიურ ტექსტებზე დაყრდნობით, ამტკიცებს, რომ ყველა გმირი, მიუხედავად მისი გეოგრაფიული ან კულტურული წარმომავლობისა, მიყვება ერთიან რუკას, რომელიც სამ ძირითად ეტაპად იყოფა: გამგზავრება (Departure), განსაცდელი (Initiation) და დაბრუნება (Return). ეს ციკლი არაა უბრალოდ გეოგრაფიული მოგზაურობა და თავგადასავალი, იგი შინაგანი ტრანსფორმაციის პროცესია, რა დროსაც გმირი გადადის ცნობილიდან უცნობში, უპირისპირდება დაბრკოლებებს, მოიპოვებს შინაგან სიბრძნეს და საბოლოოდ ბრუნდება საზოგადოებაში ახალი ცოდნით, რომელიც მან სხვებს უნდა გაუზიაროს. კემპბელის თეორია მნიშვნელოვანწილად ჩამოყალიბებულია იუნგის არქეტიპული ფსიქოლოგიისა და ფროიდის ფსიქოანალიზის ზეგავლენით, რაც ამ სტრუქტურას სიმბოლურ და ფსიქოლოგიურ სიღრმეს ანიჭებს.

ჯოზეფ კემპბელის მიხედვით, გმირის ფსიქოლოგიური მდგომარეობა „გამგზავრებამდე“ რამდენიმე მნიშვნელოვან ეტაპს გადის. მათგან უმნიშვნელოვანესია „მოწოდება თავგადასავლისაკენ“ (Call to adventure) (Campbell, 1949: 45). ეს გმირის მოგზაურობის საწყისი, გარდამტეხი მომენტია. ამ დროს გმირი იწყებს განშორებას მისთვის აქამდე ჩვეულებრივ სამყაროსთან და მიემგზავრება უცნობისაკენ, რომელიც სავსეა განსაცდელით, ცდუნებებით და გარდაქმნებით. ეს არის შინაგანი აუცილებლობის სიმბოლური გამოხატულება, გმირის ცნობიერი ილტვის იმისკენ, რაც პიროვნულ ზრდას მოითხოვს. მოწოდება თავგადასავლისკენ, ერთდროულად გამოხატავს სულიერ კვდომასა და ხელახლა დაბადებას. კემპბელი ამტკიცებს, რომ ეს უნივერსალური ფენომენია და მსოფლიოს სხვადასხვა კულტურის მითოლოგიებიდან მოჰყავს მაგალითები, სადაც ფიგურები: მოსე, ბუდა, ან ოდისეისი სიცოცხლის რაღაც ეტაპზე იღებენ გამგზავრების მოწოდების წასახალისებელ ხილვებს, ხმებს, ზებუნებრივ მოვლენებს (Campbell, 1949: 46). ეს შეიძლება იყოს პირდაპირი გამოცხადება, მოულოდნელი სულიერი და მენტალური კრიზისი, ან თუნდაც მძიმე შეცდომა. მითებში მოწოდება ხშირად მოდის ზებუნებრივი წარმომავლობის მქონე ფიგურებისგან, გზავნილების, მაცნეების ან გამოცხადებების სახით.

კემპბელისეული მოწოდების მიზანი ძალიან გავს იუნგის ინდივიდუაციისკენ მისწრაფებას. ორივე მათგანი აუცილებელს ხდის განშორებას, დაპირისპირებას და შემდგომ ხელახალ ინტეგრაციას. როდესაც ცხოვრებაზე ძველი წარმოდგენები, იდეალები და ემოციური შაბლონები აღარ ემთხვევა ახალ მდგომარეობას, ეს მიგვანიშნებს, რომ მოწოდება მხოლოდ არჩევანი არ არის გმირისთვის, ეს აუცილებლობაა. თუ გმირი უარს იტყვის გადაკვეთოს „საზღვარი“ (threshold), სიცოცხლე მისთვის აზრს დაკარგავს (Campbell, 1949: 46).

„მოწოდება“ ყოველთვის არ გამომდინარეობს ღვთაებრივი ან ზებუნებრივი გამოცხადებიდან. ის შეიძლება იყოს უმნიშვნელო, ყოველდღიური წვრილმანი უსიამოვნებებით გამოწვეული. შემთხვევით სიტყვას, მოწყენილობისას მოსმენილ სევდიან ისტორიას, დეპრესიას ასევე შეუძლია აღძრას პიროვნებაში სულიერი მოთხოვნილებებისგან გამოწვეული „გამგზავრების“ სურვილი. აქედან გამომდინარე, გმირობა ყოველთვის არ გულისხმობს ვინმესთან ფიზიკურ შერკინებას, ურჩხულების დამარცხებას, გმირი შეიძლება იყოს ის, ვინც გადაწყვეტს იკვლიოს უპირველესად

საკუთარი ცნობიერი და მისი როლი ამ სამყაროში. „გმირული მოგზაურობა“ არის როგორც ფიზიკური, ისე ფსიქოლოგიური პროცესი.

ჰერმან მელვილის რომანის *მოზი დიკი ანუ თეთრი ვეშაპი* მთავარი გმირის - ისმაილის შემთხვევაში მოწოდება მოგზაურობისკენ განპირობებულია შფოთვით, შინაგანი გაურკვევლობით, მის სულში ფესვებგადგმული „ნესტიანი ნოემბრით“, მისი იმჟამინდელი ცხოვრების აბსურდულობით:

I thought, I would sail about a little and see the watery part of the world. It is a way I have of driving off the spleen and regulating the circulation. Whenever it is a damp, drizzly November in my soul; whenever I find myself involuntarily pausing before coffin warehouses, and bringing up the rear of every funeral I meet; and especially whenever my hypos get such an upper hand of me, that it requires a strong moral principle to prevent me from deliberately stepping into the street, and methodically knocking people's hats off-then, I account it high time to get to sea as soon as I can. (Melville, 1984: 795)

გადავწყვიტე ხომალდში ჩავმჯდარიყავი და გზას გავდგომოდი, რომ ქვეყნიერებისათვის ზღვიდან შემეხედა. ეს ჩემი ნაცადი ხერხია, სევდას ასე ვიქარვებ და სისხლს ასე ვიწყნარებ. ყოველთვის, როცა სახე მომედრუბლება; როცა სულში ნესტიანი და წვიმიანი ნოემბერი დაიბუდებს; როცა ვამჩნევ, რომ მეკუბოვეთა აბრების თვალიერებას ვიწყებ და ყოველ სამგლოვიარო პროცესიას ავედევენები ხოლმე; განსაკუთრებით კი მაშინ, როცა იპოქონდრია ისე წამომივლის, რომ მხოლოდ ჩემი მკაცრი მორალური პრინციპები არ მაძლევს ნებას, ქუჩაში გამოსულმა ყოველ გამვლელს ქუდი მიწაზე დავუნარცხო, ვხვდები, დროა, ზღვას მივაშურო და რაც შეიძლება მალე. (მელვილი, 2014: 25)

პეკოდი ისმაილისათვის ხილული საზღვარია, რომელიც მის წარსულსა და მომავალს, ერთმანეთისგან უკიდურესად განსხვავებულ ორ ცხოვრებას შორის გავლელბულა. ხომალდზე ასვლა ისმაილის ხელახლა დაბადებაა.

საგულისხმოა, რომ, კემპბელის აზრით, გმირი ყოველთვის ვერ იღებს მოწოდებას. ის შეიძლება უარყოფილ იქნეს, დაგვიანებული ან საერთოდ არასწორად აღქმული. ამას იგი უწოდებს მოწოდების უარყოფას (Refusal to the call) (Campbell, 1949: 54). მოწოდების უარყოფა არ არის პიროვნული მარცხი. ამ წინააღმდეგობის ფესვები ხშირად ღრმა და ლეგიტიმურ ღირებულებებშია: ოჯახური ვალდებულებები, საზოგადოებისგან გარიყვის შიში, ტრადიციებისადმი ერთგულება ან უსაფრთხო ცხოვრების დათმობის უუნარობა. მსგავსი „მოგზაურობა“ ზედმეტად ბევრს მოითხოვს. გმირის შინაგანი განწყობა და მისი პერსონის დამოუკიდებლობის ხარისხი გადამწყვეტი ფაქტორებია მსგავს სიტუაციაში.

ისმაილის შემთხვევაში ვერ ვხდებით ისეთ დიალოგს, ან მონოლოგს, სადაც გვექნება შესაძლებლობა ვთქვათ, რომ ეს პირდაპირი უარყოფა ან აზრის შეცვლაა გამგზავრებაზე. ავიღოთ მისი პირველადი შთაბეჭდილებები: “Such dreary streets. Blocks of Blackness, not houses, on either hand and here and there a candle moving about in a tomb!” (Melville, 1984: 802) („ნიუ ბრენდფორდზე, ნანტაკენზე, სასტუმრო ვეშაპის შადრევანზე მისთვის პირველი ძლიერი ემოციური შოკია ახალ სამყაროში: რა დაღვრემილი ქუჩები იყო! ორივე მხარეს ჩაბნელებული კვარტალები მიემართებოდა და შუქი კი მხოლოდ აქა-იქ თუ კრთოდა, თითქოს აკლდამის ბნელ ლაბირინთში სანთელს დაატარებდნენ!“ (მელვილი, 2014: 33)). ჩაბნელებული, აყროლებული ქუჩა და სასტუმროები შეიძლება

მისთვის დამატებითი მოტივატორი იყო, რათა რაც შეიძლება მალე გასულიყო ზღვაში, უსასრულოდ ღრმა, ამოუცნობ სივრცეში. ის მტკიცეა თავის გადაწყვეტილებაში, ის მამაცი გმირია, არა მახვილისა და ზებუნებრივი ძალების იმედად მყოფი, არამედ საკუთარი ნებისყოფის, პატიოსნების.

ზღვარის გადაკვეთა, ანუ პეკოდზე ასვლა ერთდროულად მრავალმხრივი ტრანსფორმაციის საწყისია. გარდა შინაგან სამყაროში ცვლილებებისა, ისმაილის ფუნქციაც იცვლება რომანში, ის უკვე აღარ არის მხოლოდ მთხრობელი, ის თანამონაწილეა მისი კაპიტნის დრამატული ბრძოლისა, თუმცა მისგან განსხვავებით ისმაილი მამიებელია და არა დამპყრობელი. რომანის თხრობა, რომელიც პროგრესულად მეტაფორული და ფილოსოფიური ხდება, ასახავს მის შინაგან ტრანსფორმაციას. ისმაილის გემზე ასვლა არაა მხოლოდ ფიზიკური მდებარეობის ცვლილება. ესაა მისი ჩასვლა მითიურ უფსკრულში, კემპბელის ენაზე „ვეშაპის მუცელში“ (The belly of the Whale) Campbell, 1949: 85). ვეშაპის მუცელი, იმთავითვე იონას სამდღიან დატყვევებას გვახსენებს ძველი აღთქმიდან. მითოსურ ლოგიკაში ეს მუცელი ერთდროულად ძველი იდენტობის გაუქმებისა და განახლების ადგილია. ისმაილის მოგზაურობა ამ ფაზაში არ არის ერთი კონკრეტული ეპიზოდი, ესაა ხანგრძლივი, სიმბოლოებით დატვირთული პროცესი.

კემპბელი კიდევ ერთ საინტერესო ტერმინს გვთავაზობს Self-Annihilation (თვითგანადგურება) (Campbell, 1949: 84). ამ სიტყვას ისმაილთან დაკავშირებით თუ გამოვიყენებთ, ზუსტად ერგება მის, როგორც პერსონაჟის, ერთ-ერთ უმთავრეს ფუნქციას - გზის ჩვენებას ტრანსფორმაციისკენ, სურვილს წარსული დატოვო წარსულში, ამით გააქრო ის შენი ცნობიერიდან. თვითგანადგურების მნიშვნელობა რადიკალურად განსხვავებულად ესმით რომანის პროტაგონისტსა და ანტაგონისტს. ერთი წარსულის დავიწყებას ცდილობს, მეორე კი წარსულის ტკივილსა და ბოლმას შეწირავს საკუთარ თავს, ფიზიკურადაც და სულიერადაც. ისმაილი, აქაბისგან განსხვავებით, „შეურიგდება მამას“ (“Atonement with the Father” (Campbell, 1949: 123)), რაც კემპბელის მონომითის ბოლო ფაზაა. მანამდე გმირი უნდა დაუპირისპირდეს ძალაუფლების უზენაეს წყაროს - მამას, რომელიც შეიძლება ღმერთის ან ბუნების = ძალის სახით იყოს წარმოდგენილი (Campbell, 1949: 123). მამასთან შეხვედრისას გმირი ან უარყოფს საკუთარ ეგოსა და ტრანსცენდენტურ სურვილებს, ან ვერ უძლებს გამოცდას და იღუპება: “The problem of the hero going to meet the father is to open his soul beyond terror to such a degree that he will be ripe to understand how the sickening and insane tragedies of this vast and ruthless cosmos are completely validated in the majesty of Being” (Campbell, 1949: 123).

ისმაილის განსაცდელის გზა (Road of Trials (Campbell, 1949: 89)) უნიკალურია. ის არაერთგზის უმკლავდება მძიმე გამოცდას ისე, რომ მასში ვერც შური, ვერც ძალაუფლებისადმი მიდრეკილება, ვერც სიხარბე ვერ შეაღწევს. მისი სტრატეგიული მდუმარება, ფიქრი, ფილოსოფიური ჭკრეტა, ანალიზის უნარი, ერთგულება ადამიანური ბუნების და მეგობრის მიმართ, ნამდვილად გმირული „თავგანწირვა“ ღვთისგან შერისხულ ხომალდზე.

ისმაილი საბოლოოდ აგვირგვინებს თავის მოგზაურობას ეპიკური დაბრუნების რიტუალით. რომანის დასაწყისში ისმაილის წარსულზე არაფერი ვიცით, რომანის ბოლოც ისმაილის მომავალთან დაკავშირებით უამრავ კითხვას აჩენს და მრავალმხრივი ინტერპრეტაციის საშუალებას იძლევა, თუმცა ერთი რამ ცხადია: მას აქვს ახალი მისია მოყვას ამბავი, რომელიც იქნება ახალი მითი, ახალი სწავლება, ტრადიციულისგან

განსხვავებული არქეტიპებით, რომლებიც ზუსტად არასდროს იმეორებენ სხვების განვლილ გზებს. მეღვილი თითქოს მიყვება კონკრეტულ მითებს, მაგრამ არა ბოლომდე. ამის ერთ-ერთი დასტურია კემპბელის მიერ შემოთავაზებული უმნიშვნელოვანესი ეტაპი - შეხვედრა ქალღმერთთან (Meeting With a Goddess (Campbell, 1949: 111)).

ირლანდიურ მითოლოგიაში ცნობილია ერთი პრინცისა და პრინცესა ტუბერ ტინტის ამბავი. პრინცმა უნდა იხსნას დედოფალი განსაცდელისგან და ამ გზაზე მრავალ ფათერაკს გადააწყდება. გზად მას ზეციური მხსნელი გამოუჩნდება, რომელიც დამოძღვრავს, დაარიგებს და ჩუქნის ძალიან გამზდარ, სიკვდილის პირას მყოფ, ჭუჭყიან ცხენს. ამ ცხენის დამხარებით პრინცი გადალახავს ცეცხლოვან ზღვას, შხამიანი ხეების ტყეს და უვნებლად მიაღწევს საწადელს (Campbell, 1949: 111). სამეფოსათვის დედოფლის გადარჩენას ისეთივე ეგზისტენციალური დანიშნულება აქვს, როგორც მითისათვის თხრობის გადარჩენას. ჭუჭყიანი ცხენი ძალიან ჰგავს ქვიქეგისთვის ძლივს შეკოწიწებულ, თხელი ფიცრებიდან შექმნილ კუბოს. როგორც ლამის სულწასული ცხენისათვის შეუძლებლად მოჩანს ცეცხლოვანი ტალღების გადაკვეთა, ასევე უჩვეულოა კუბოსათვის იყოს სიცოცხლის მხსნელი. ზეციდან მოსული ქალღმერთი კი ისმავისათვის სწორედ ქვიქეგია. ეს არ არის ტრადიციული, რომანტიკული სიყვარული, არც რაიმე მსგავსი, ეს არის სულების მარადიული, სიმბოლური „შეუღლება“. მეღვილს ქალღმერთის არქეტიპი გადააქვს მამაკაცში, კეპრთაყვანისმცემელ მეზარჯეში.

ქვიქეგი მეტად საინტერესო და მრავალმხრივი პერსონაჟია. ის, რასაც კემპბელი ქალღმერთთან შეხვედრას უწოდებს, ძალიან გავს იუნგის ბრძენ მოხუცს (The wise old man). იუნგის მიხედვით, ბრძენი მოხუცი არის ინტუიციური გიდი, რომელიც გმირს ეხმარება ინდივიდუაციის პროცესში. ბრძენი მოხუცის არქეტიპი თითქოს უმცირესია, თითქმის შეუმჩნეველი, თუმცა მას თან სდევს საბედისწერო ძალა. როგორც კი ადამიანი ფუნდამენტურ საკითხებზე იწყებს ფიქრს, როცა დილემის წინაშეა, ის სწორედ მაშინ ჩნდება (Jung, 1957: 213).

ქვიქეგი, სიტყვადუნწი, ძლიერი მეზარჯე, ბრძენი მოხუცის უარყოფითი ემოციებით შემოღის რომანში. მისი პირველი გამოჩენა ნამდვილად რომ ბნელი ძალის მატარებელი დემონის გამოცხადებას გაქვს ისმავის ნომერში, სასტუმრო ვეშაპის შადრევანში. ისმავის ემოციები მისი დანახვისას, სიმძაფრე, რომელიც მეღვილის მეტაფორებს ახლავს, ნამდვილად რომ მხოლოდ დემონურია, თუმცა ქვიქეგი, როგორც უარყოფითი ენერგიის მატარებელი, მალევე ქრება, ის ხდება ყველაზე ერთგული, ღირსეული მეგობარი მთელ თხრობაში. კომმარული პირველი შეხვედრის შემდგომ, ქვიქეგი მხოლოდ დადებით თვისებებს ავლენს. მიუხედავად ენობრივი და კულტურული ბარიერებისა, ისმავი თანდათან სწავლობს მისგან უმთავრეს გაკვეთილს ადამიანის სამყაროსთან ჰარმონიული ურთიერთკავშირის შესახებ. მას სწამს, რომ სულიერი ძალა ნებისმიერ საგანსა და მოვლენაში იმალება, მის ცხოვრებაში ყოველ ქმედებას აქვს სიმბოლური წონა, ტატუირება იქნება ეს, თუ რიტუალებისადმი დამოკიდებულება. იუნგის ბრძენი მოხუცი ცნობილია თავისი პატიოსნებითა და მაღალი მორალური ღირებულებებით: “Apart from his cleverness, wisdom, and insight, the old man, as we have already mentioned, is also notable for his moral qualities“ (Jung, 1957: 213).

მნიშვნელოვანი სცენა, რომელიც ქვიქეგის სულიერ სიღრმეს ავლენს, მისი ავადმყოფობის ეპიზოდი და სარკოფაგის შეკვეთაა. მას არ ეშინია სიკვდილის, არამედ ემზადება ღირსეულად და მშვიდად, თითქოს სიკვდილი მისთვის ამქვეყნიურ წრეზე

გადასვლის დროებითი შემოსაზღვრაა. მისი მიერ გამზადებული კუბო შემდგომში ისმიალის სიცოცხლის გადარჩენის ინსტრუმენტი ხდება, რაც ფუნდამენტურად აყალიბებს ბრძენი მოხუცის ტრანსცენდენტულ ფუნქციას: ის არ ამთავრებს თავის მისიას სიკვდილით, არამედ სიკვდილის შემდეგაც აგრძელებს გმირის დახმარებას. საკრალური, სიკვდილთან ასოცირებული საგანი, რომელიც სიცოცხლის გადარჩენის საშუალებას იძლევა, არაცნობიერის იმ ხატოვან ლოგიკას ეფუძნება, რომლის მიხედვითაც სიკვდილი ხელახალ დაბადებას ნიშნავს. (Campbell 1949: 343) ქვიქეგის, როგორც ბრძენი მოხუცის, არქეტიპული ძალა ვლინდება იმითაც, რომ იგი არასდროს ცდილობს ისმიალის გადარჩენას ან მოსაწყენი გაკვეთილის სტილში მისთვის ლექციების კითხვას. მისი სიბრძნე ჩუმი, ფიზიკურ მოქმედებასა და შინაგან ღირებულებებში გამოხატული. ის არ არის „სწავლული მენტორი“, არამედ სულიერი ფიგურაა, რომელიც უსიტყვოდ ასწავლის მოთმინებას, სიკვდილის მიღებას და ამქვეყნიური საზღვრების მიღმა ჭვრეტას.

მოზი დიკი არქეტიპული სტრუქტურების ცოცხალი ქსელია. ჯოზეფ კემპბელის მონომითის სტრუქტურის შუქზე გაანალიზება ტექსტში მოცემულ სიმბოლოებს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს ავლენს რა ლიტერატურის ძალას, რომელიც არა მხოლოდ რეალობის გამომსახველია, არამედ კოლექტიური, სულიერი გამოცდილების მატარებელი. მელვილი, ცნობიერად თუ არაცნობიერად, ქმნის ტექსტს, რომელიც დაკავშირებულია ადამიანის ფსიქიკის უნივერსალურ სტრუქტურებთან. ამ თვალსაზრისით, *მოზი დიკი* შეიძლება ჩაითვალოს არქეტიპული თხრობის ერთგვარ ენციკლოპედიად, რომანად რომელიც ლიტერატურისა და ფსიქოლოგიის ურთიერთკავშირის მაღალ დონეს განასახიერებს.

ლიტერატურა:

1. მელვილი, ჰერმან. *მოზი დიკი ანუ თეთრი ვეშაპი*. ტომი I. ინგლისურიდან თარგმნა გივი გეგეჭკორმა. თბილისი: პალიტრა L, 2014 (ა).
2. Campbell, Joseph. *Hero with thousand faces*, Princeton University Press, 1949)
3. Jung, C. G. *The Archetypes and the Collective Unconscious*. Princeton University Press, 1957.
4. Melville, Herman. *Moby-Dick; or, The Whale*. Edited by G. Thomas Tanselle. New York: Literary Classics of the United States, 1984.

Eduard Tsikolia

Akaki Tsereteli State University

Kutaisi, Georgia

e-mail: educikolia1990@gmail.com<https://doi.org/10.52340/lac.2025.34.12>

SJIF 2024: 8.268

Monomyth in Herman Melville's *Moby-Dick; or, The Whale*

This article examines Joseph Campbell's model of the Hero's Journey through the lens of Herman Melville's monumental novel *Moby-Dick; or, The White Whale*. Campbell's seminal work *The Hero with a Thousand Faces* (1949) develops the concept of the monomyth, according to which the mythological narratives of diverse cultures are reduced to a unified, archetypal structure. The fundamental stages of the monomyth—Departure, Initiation, and Return—are grounded in Carl Gustav Jung's notion of *psychic totality* (Jung, 1957:141), wherein personal development entails separation, confrontation, and subsequent reintegration. When an individual's prior beliefs, emotional patterns, and value systems no longer correspond to new lived experiences, the “call to adventure” becomes an unavoidable necessity rather than a matter of choice. The significance of such a transformative passage is particularly evident within American Transcendentalism, whose central principles emphasize self-knowledge and the imperative of rational thought. In Melville's *Moby-Dick*, the figure of Captain Ahab sharply embodies the conflict between reason and passion: survival and just action depend upon the rational evaluation of facts, the analysis of events, the consideration of alternative perspectives, and the anticipation of potential risks. Ishmael, by contrast, traverses a profoundly complex path of self-understanding and comprehension of the world, beginning with the early chapters of the novel and culminating in its final episode. *Moby-Dick; or, The Whale* thus synthesizes the psychological dynamics of individuation, the philosophical tenets of American Transcendentalism, and the archetypal structure of the monomyth, enabling Melville to construct a deeply philosophical narrative framework.

Key Words: **Monomyth, Archetype, Individuation, Hero.**

რეცენზენტი: პროფესორი ნაზია ჟანპეისოვა